

Transcriptie Stilte in de klas

00:00:03 Juultje Slotema: Geluid is altijd om ons heen. Op straat, maar ook in de klas. Er worden stilleruimtes of hoekjes ingericht om tot rust te komen en van het lawaai te ontsnappen. De roep om stilte lijkt steeds luider te worden. Waar komt deze behoefte vandaan? Professor Pieter Verstraeten van de Katholieke universiteit Leuven deed er onderzoek naar. In zijn boek *Stilte in de klas* onderzoekt hij de geschiedenis van de pedagogische omgang met stilte op school.

00:00:26 Juultje Slotema: Samen met Jacques Dane van het Nationaal Onderwijsmuseum gaat hij hierover in gesprek.

00:00:32 Jacques Dane: Dankjewel dat je ons wilt ontvangen en we gaan praten over jouw boek *Stilte in de klas* wat onlangs verschenen is. Kun je ons vertellen hoe je aan dit onderwerp bent gekomen eigenlijk. Waar komt het vandaan, stilte, want het is toch wel een heel bijzonder onderwerp.

00:00:45 Pieter Verstraete: Ja dankjewel. Het is inderdaad een bijzonder onderwerp, een onderwerp waar denk ik niet veel historisch pedagogen of pedagogen in eerste instantie aan zouden denken als ze op zoek gaan naar informatie en archieven. Als ze denken aan hoe een klas functioneert, alhoewel dat er dezelfde tijd zeker en vast ook moet gezegd worden dat als je dan effectief gaat spreken met leerkrachten, pedagogen, docenten dat die stilte wel absoluut een bekommernis is vandaag de dag en ik denk dat dat voor een stuk ook mijn interesse in de thematiek heeft gewekt.

00:01:19 Pieter Verstraete: Een interesse die -ik beschrijf het ook in het voorwoord dat ik bij boek heb geschreven- ja, een goede voedingsbodem vond op mijn familiale voorgeschiedenis. Zowel langs mijn vaders als mijn moeders kant ben ik opgegroeid in een nogal stille, familiale context. Bij mijn moeders kant ging het dan om woeste landbouwers die, zonder veel te praten en te vertellen druk aan het werk waren op het land. En in de vakanties ging ik heel vaak daar aardappelen rooien de, strobalen binnenhalen. En ik denk dat, ja, die stillen voorbeelden mij ergens ook wel hebben aangezet om later een soort van een academische interesse te krijgen in de thematiek van stilte.

00:02:03 Pieter Verstraete: Nou heel concreet denk ik dat, ja, de specifieke interesse in stilte voortgevloeid is uit je een vraag die wij aan de faculteit gekregen hebben vanuit een socioculturele organisatie die zich inzet voor de promotie van de maatschappelijke waarde van stilte, rust en ruimte in Vlaanderen. Dat is de VZW Waerbeke. En in het academiejaar 2013, 2014, als ik me niet vergis, kwamen zij naar ons toe met een heel specifieke vraag, namelijk ja, hoe kunnen wij promotie maken voor stilte? Hoe kunnen wij reclame maken voor rust, zonder te vervallen in een heel lawaaierige positie. En dan zijn wij aan de slag gegaan samen met een groepje studenten, een groep van 5, 6 Bachelor studenten pedagogische wetenschappen om aan de hand van bepaalde literatuur een antwoord te formuleren op die specifieke vraag.

00:02:59 Pieter Verstraete: Ik denk dat die beide elementen zowel die familiale voorgeschiedenis als die specifieke, ja, onderwijs dat specifieke onderwijsproject mij daartoe hebben aangezet om op zoek te gaan naar sporen van stilte in de geschiedenis van opvoeding, onderwijs en vorming. En dus vanaf academiejaar 2015, 2016 ben ik echt intensief opzoekingswerk gaan verrichten over hoe grote pedagogen nadachten over stilte en op welke manier stilte door leerkrachten door specifieke pedagogische actoren in de praktijk werd het omgezet tussen om en beide het einde van de 17e eeuw en het begin van de 20e eeuw.

00:03:38 Jacques Dane: Ja, je hebt het in het begin ook over bekommernis bij leerkrachten. Wat was die bekommernis? Kun je die omschrijven of was dat ook iets wat je vanuit die socioculturele vereniging kreeg? Heeft die vraag er ook mee te maken?

00:03:50 Pieter Verstraete: Ja, die heeft er denk ik zeker en vast mee te maken. Omdat die socioculturele vereniging natuurlijk wel inspeelt op een algemene maatschappelijke bekommernis die die alleen in Vlaanderen maar denk ik ook wel in Nederlands sterk voelbaar is, hè?

00:04:03 Pieter Verstraete: We leven in een samenleving in een maatschappij waar heel veel mensen het gevoel krijgen dat ze almaar sneller aan de slag moeten dat ze almaar meer moeten doen dat het almaar drukker wordt. Met andere woorden dat er heel weinig tijd nog overblijft om andere dingen te doen en zeker geen tijd meer overblijft om het echt stil te maken en op een andere manier in het leven te staan.

00:04:26 Pieter Verstraete: Maar die specifieke bekommernis, die vind je eigenlijk niet alleen terug in de samenleving in het algemeen, maar vind je zeker en vast ook terug in onderwijs waarbij leerkrachten, absoluut ook directeurs, toch wel wat klagen over de toenemende druk die waargenomen kan worden in het onderwijs. Waarbij dat kinderen, maar ook onderwijzers onderwijzeressen, steeds meer dingen moeten doen. Steeds meer huiswerk moeten uitvoeren, steeds meer administratieve taken er moeten bijnemen. En dus ja, de ruimte om het stil te maken om zelf rustig te worden binnen de onderwijscontext zoals die nu is, die komt ook wel meer en meer in het gedrang. En dus als je spreekt met leerkrachten, spreekt met directeurs, dan krijg je het ook de indruk dat stilte zo'n beetje, ja, een bedreigde diersoort aan het worden is. Die we met zijn allen toch op een bepaalde manier moeten beschermen en dat kan je eigenlijk ook wel afleiden uit heel concrete zaken die je tegenkomt als je klassen bezoekt.

00:05:28 Pieter Verstraete: Klassen lager onderwijs, middelbaar onderwijs. Een concreet voorbeeld is de school waar mijn kinderen naartoe gaan, hier in het Leuvense. Ja, Als je daar binnen wandelt en je bezoekt de klassen, dan is de kans heel groot dat je hoofdtelefoons zal opmerken die op de lessenaars, die op de klas banken liggen. En die hoofdtelefoons die worden gebruikt om kinderen, die nood hebben aan stilte binnen die rumoerige klas context, om die in staat te stellen om die stilte nog altijd die rust, die prikkelarme omgeving om die nog altijd te realiseren. Dus ik denk dat dat een voorbeeld is van hoe ja leerkrachten, beleidsverantwoordelijken, in het onderwijs absoluut wel bezig zijn met die stilte op heel divers en uiteenlopende manieren.

00:06:16 Jacques Dane: Ja in Nederland noemen we dit overladenheid.

00:06:19 Pieter Verstraete: Ja.

00:06:20 Jacques Dane: En ik als historicus, denk dan van goh dat is nu maar, was dat nou 100 of 200 jaar geleden ook? Want als je bijvoorbeeld pedagogische tijdschriften gaat bekijken uit de 19e eeuw, dan zie je dat het probleem van de overladenheid daar ook speelt. Dus is er een soort continuïteit in dat wij stilte nodig hebben dat die stilte heel moeilijk te verkrijgen is?

00:06:40 Pieter Verstraete: Ja absoluut, ik denk dat dat een heel belangrijke vraag is, die je stelt. En die ook in zekere zin, onze rode draad doorheen het boek speelt. Het is een beetje een kritiek die ik probeer uit te schrijven op een, ja, over gesimplificeerde of wat geromantiseerde visie op de geschiedenis van opvoeding en onderwijs.

00:07:02 Pieter Verstraete: Waarbij dat men heel vaak vervalt in die idee dat vroeger we enkel te maken kregen een stille klassen. Klasse waar dat kinderen echt nog de stilte aan den lijve konden

ondervinden en dat we nu geëvolueerd zijn naar lawaaijere klassen. Klassen waar dat het er niet meer gedisciplineerd aan toegaat.

00:07:21 Pieter Verstraete: Met andere woorden, je krijgt de visie op de geschiedenis waarbij we van. Een heel goede situatie, een kwaliteitsvolle situatie, geëvolueerd zijn naar een slechte situatie. Een situatie waarbij dat het, de kwaliteit van het onderwijs, echt met rasse schreden achteruit gaat. En ja, die visie wil ik eigenlijk wat onder ondermijnen.

00:07:44 Pieter Verstraete: Het is ook een visie die niet alleen kan toegepast worden op de geschiedenis van opvoeding en onderwijs. Op de geschiedenis in het algemeen, die wordt soms nogal eens bekeken door het dergelijke geromantiseerde bril en daar hebben, ja, toonaangevende internationale historici zoals David Hendy in zijn boek Noise, a Human History of listening, die heeft haarfijn aangetoond dat ook al in de Griekse Romeinse tijd en de klassieke oudheid er auteurs waren die kloegen over de te lawaaijere omgeving die hen verhinderde om echt bezig te zijn met hun filosofische geschriften en gedachtegoed.

00:08:28 Jacques Dane: De stilte is belangrijk om je te kunnen concentreren. Daar gaat het eigenlijk om.

00:08:32 Pieter Verstraete: Ja absoluut.

00:08:34 Jacques Dane: Dat probleem dat is dus niet iets van onze hedendaagse prioriteit, maar dat speelt dus al eeuwen geleden ook begrijp ik.

00:08:41 Pieter Verstraete: Ja, dus de problematiek van stilte die wordt ook al aangehaald door Griekse auteurs, door auteurs te tijden van het humanisme. Maar ik denk wel dat we in een soort van tijd segment leven waarin mensen gevoeliger zijn geworden voor die problematiek.

00:08:58 Pieter Verstraete: En dat heeft natuurlijk wel te maken met een bepaalde, ja, maatschappelijke evolutie. Dus wat dat ik ergens wil aantonen in het boek is van, ja, stilte heeft altijd al vragen opgeroepen, maar vandaag de dag leven we in zo een samenleving waar die nood zich nog meer doet gevoelen.

00:09:14 Pieter Verstraete: Ik denk dat dat de basis is van waaruit ik vertrokken ben om op zoek te gaan naar ja, en hoe heeft zich dat dan in zekere zin gemanifesteerd. Specifiek voor wat betreft opvoeding en onderwijs?

00:09:27 Jacques Dane: En op die zoektocht die je hebt ondernomen welke pedagogen ben je daar tegen gekomen?

00:09:32 Pieter Verstraete: Heel veel verschillende pedagogen, grote pedagogen, maar ook heel kleine pedagogen. Als we kijken naar de grote pedagogen. Ja, dan hebben we bijvoorbeeld een Franse pedagoog, Jean-Baptiste de La Salle. Die aan de basis lag van de ontwikkeling van de scholengroep van de Salesiaanse scholen. En Jean-Baptiste de La Salle was een Franse priester, die zich inzette om gratis onderwijs te verschaffen aan de vele arme jongeren die er leefden in die periode. We spreken over het einde van de 17e eeuw en aan het einde van de 17e eeuw in Frankrijk was het zo dat je moest betalen voor onderwijs.

00:10:12 Pieter Verstraete: En dus een groot aantal jongeren die vielen uit de boot en die kregen natuurlijk niet de kans om, en dan proberen we ons in te leven in het gedachtegoed van Jean-Baptiste de La Salle, om in contact te komen met een bestaan van God.

00:10:28 Pieter Verstraete: Dus ja, dat waren verloren zielen in zeker zin. En door die scholen op te richten hoopte Jean-Baptiste de La Salle dat die verloren zielen ook konden worden getransformeerd tot goede christenen, goede religieuze.

00:10:45 Pieter Verstraete: Heel belangrijk is dat Jean-Baptiste de La Salle in de gedragsregels, in de gedragscode die hij ontwikkelde voor zijn scholen, heeft uitgeschreven in een boek dat werd gepubliceerd in 1706, namelijk *Conduite des écoles chrétiennes*. In dat boek gaat die gedragscode er voornamelijk in bestaan dat zowel de kinderen, als de leerkrachten het stil moesten houden. Zij mochten zo weinig mogelijk spreken en dat ging heel ver. Dat ging zo ver dat de kinderen die de scholen bezochten al stil moesten worden vanaf het moment dat zij de deuren van hun huis achter zich dicht trokken. Jean-Baptiste de La Salle had een heel netwerk van verklikkers geïnstalleerd die ervoor moesten zorgen dat alle leerlingen in de gaten werden gehouden.

00:11:41 Pieter Verstraete: En als zij op weg naar de school te veel speelden, te veel lawaai maakten, dan werd dat gerapporteerd aan de overste, aan de directeur van de school, en werden zij op een specifieke manier, een gepaste manier, gestraft.

00:11:53 Jacques Dane: En waar bestonden die straffen uit?

00:11:55 Pieter Verstraete: Ja die bestraffen, die bestonden uit fysieke zweepslagen, stokslagen slagen met de hand, dus dat ging er absoluut helemaal anders aan toe dan dat we nu gewoon zijn. En ja, maar goed ook, denk ik dan.

00:12:10 Jacques Dane: Dat zijn de regels die hij in zijn in zijn boek beschreef, maar denk je dat het ook in de, dat is dan de voorgeschreven orde, en in de geleefde praktijk ging. Ik denk je dat ze ook toegepast werden?

00:12:20 Pieter Verstraete: Ja, daar ben ik eigenlijk vrij zeker van. Omdat je daar ook wel ja bronnen over terugvindt. Bronnen die niet alleen geschreven zijn, maar die ook bestaan uit, ja, materiële zaken. Objecten. En een van de objecten die we moeten linken aan de geschiedenis van de salesiaanse school, dat is wat Jean-Baptiste de La Salle noemde, de knip. In het Frans le signal of in het Nederlands denk ik dat je ook wel kan zeggen het signaal. Een klein apparaatje, klein objectje, dat bestaat uit een houten stokje. Waar ja, als ik dat uitleg aan mijn studenten, zeg ik altijd, ja, een soort van was knijpertje op bevestigd is. En als je dan met die wasknijper knipt, dan kan je bepaalde knip achtige geluiden laten horen. En dat was eigenlijk het apparaat dat de leerkrachten gebruikten om bepaalde boodschappen toch te communiceren aan de kinderen. Want ja, net zoals dat nu het geval is als je aan pedagogiek wil doen, als je wil onderwijzen, ja, dan moet je natuurlijk bepaalde boodschappen communiceren. Dat kan je doen in stilte. Absoluut. Dat is zeker mogelijk, maar daar heb je ook heel vaak geluiden voor nodig.

00:13:30 Pieter Verstraete: En gegeven het feit dat in die scholen woorden, de stem van de leerkracht, echt uit den boze was ja, ging Jean-Baptiste de La Salle zijn soelaas zoeken bij het gebruiken van een dergelijk knip achtige instrumentje. En met dat knip achtige instrumentje ontwikkelde hij een soort morsecode aan de hand waarvan hij kon zeggen; Oké, je hebt nu deze regel overtreden dat betekent dat je in die hoek moet staan en dat je 70 zweepslagen zal krijgen. Of je hebt een bepaalde fout gelezen, we gaan nu over naar uw buur en die moet voorlezen waar jij bent gestopt.

00:14:08 Pieter Verstraete: Ja, wij kijken daarbij naartoe met ook een soort van argwaan. Want dat is iets wat wij natuurlijk totaal niet meer zouden toelaten, hè? Nu, belangrijk is achterliggend, dat Jean-Baptiste de La Salle natuurlijk gebruik maakte van een enorme religieuze traditie met

betrekking tot stilte. Want als je kijkt naar de geschiedenis van het katholicisme, de geschiedenis van de christelijke religie, ja, dan zijn er al heel lange tijd mensen geweest die zeiden van ja dat maatschappelijke gedruis daar willen wij ons ver vanaf houden. Dat weerhoudt er ons van om in contact te komen met God en dus, we gaan op een pilaar gaan zitten voor weken, voor maanden. Sommige mensen zelfs voor jaren. Of wij gaan ons terugtrekken in de woestijn, denk aan de woestijnvaders, om in alle stilte zo dicht mogelijk proberen te komen bij die goddelijke waarheid bij die religieuze waarheid.

00:15:01 Pieter Verstraete: En dat is natuurlijk ja een traditie die Jean-Baptiste de La Salle geïnspireerd heeft om die stilte ook te instrumentaliseren en te gebruiken om in zijn school ervoor te zorgen dat die arme jongens, die stakkers die verloren raakten op straat, ja terug de juiste weg werden opgestuurd. En dat was de weg natuurlijk naar de hemel en de de grote poort die dan uiteindelijk voor hen zou opengaan.

00:15:27 Jacques Dane: En heeft Jean-Baptiste de La Salle zelf ook traditie gemaakt? Zijn er ook navolgers van hem?

00:15:32 Pieter Verstraete: Ja, dus de salesiaanse scholen die bestaan nog altijd. En deze zomer, heel toevallig, moest ik een lezing geven op een internationale conferentie. En daar waren een aantal andere onderzoekers uit Latijns-Amerika die niet alleen de geschiedenis, maar ook de bestaande school praktijken uit een aantal Latijns Amerikaanse salesiaanse scholen hadden bestudeerd. En ja, dat stelde zij voor.

00:16:01 Pieter Verstraete: En een van de dingen die zij voorstelde, was met name die knip. Dus die knip wordt ook vandaag de dag nog altijd gebruikt in bepaalde salesiaanse scholen, klaarblijkelijk. Die knip an sich die werkt en wordt misschien niet gebruikt in de meeste Nederlandse en de Belgische scholen. Anderzijds hebben wij wel een ander object dat ook heel vaak werd gebruikt om de stilte proberen te realiseren in een klaslokaal. En dan denk ik aan een ijzeren liniaal. Waarmee op, ja, heel rituele wijze op de bank werd geslagen.

00:16:37 Pieter Verstraete: Dat creëerde ook een lawaai en dat lawaai werd door de kinderen heel vaak geïnterpreteerd als; oei nu moeten we het echt stil maken.

00:16:43 Pieter Verstraete: Dat herinner ik zelf nog. Toen ik in de lagere school zat, hadden wij een meester René en die stond ervoor bekend om niet terug te -niet terug te deinzen- voor het gebruiken van het liniaal. Niet alleen om ermee op de bank te slaan, maar ook om er mee op je knokkels te slaan. En dat deed die man ook nog. We spreken over de jaren 80 van de 20e eeuw.

00:17:08 Jacques Dane: Dat is...

00:17:10 Jacques Dane: Dat mag niet!

00:17:12 Jacques Dane: Al heel lang niet, in Nederland in ieder geval sinds 1820 niet meer. Fysiek straffen.

00:17:16 Pieter Verstraete: Ja, nu België zit er nog een beetje in limbo. Omdat, we hebben geen wetgeving die, althans de pedagogische tik, verbiedt.

00:17:24 Pieter Verstraete: Wij zijn een van de weinige Europese landen, samen met Italië en vroeger konden we zeggen, Groot-Brittannië. Maar ja, die horen er eigenlijk niet meer bij. Dus Italië en België zijn de enige Europese landen waar het bij wet nog in zeker zin nog altijd toegelaten is om een pedagogische tik te gebruiken. In een ouderlijke context, maar ook in een schoolse context.

00:17:44 Jacques Dane: En die pedagogische tik en die liniaal om stilte te creëren, komen die ook voor in handboeken voor onderwijzers? En hoe wordt het daar omschreven? Kun je daar iets over vertellen?

00:17:55 Pieter Verstraete: Ja, die middelen worden absoluut omschreven. Maar, die moeten wel, en dat zie je toch welzeker in de 19e eeuw meer en meer benadrukt worden, die moeten vrij spaarzaam worden gebruikt. Met andere woorden, je mag je kruit niet te snel verschieten. Je moet ervoor zorgen dat je nog altijd iets achter de hand hebt.

00:18:15 Pieter Verstraete: En dus in de loop van de 19e eeuw zie je wel dat die praktijken waarbij men effectief gebruik maakt van fysieke straffen, zoals dat de gewoonte was in de middeleeuwen, dat die wel na verloop van tijd met een scheef oog worden bekeken. En minder en minder worden toegelaten. Dat is al zo. Nu ander bronnenmateriaal, geschreven bronnenmateriaal, autobiografieën of brieven van leerlingen tonen wel aan dat in de praktijk, zeker in Vlaanderen, maar ik denk dat dat ook het geval zal geweest zijn in Nederland, dat die dingen nog altijd bleven gebeuren in de 19e en het begin van de 20e eeuw.

00:18:51 Pieter Verstraete: Zeker ook in de context van de opkomst van ja wat we noemen de autoritaire opvoedingsregimes. In de jaren 30, jaren 40, is dat toch iets wat je absoluut tegenkomt. In de bron.

00:19:04 Jacques Dane: Nog even terug, want je hebt natuurlijk ook de reform pedagogische traditie. Hoe is die omgegaan met stilte?

00:19:10 Pieter Verstraete: Ik heb over die specifieke periode en de geschiedenis van opvoeding, onderwijs en vorming, een volledig hoofdstuk gewijd. En ik concentreer mij in dat hoofdstuk vooral op de figuur van Maria Montessori. Een van de belangrijkste reform pedagogen. En die leefde eind van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw. En heel veel mensen kennen natuurlijk Montessori, haar ideeën over opvoeding, en zeker ook de de Montessorischolen. Waarvan er in Nederland toch nog wel best wat bestaan. Ook in, ook in Vlaanderen. Maar wat mensen veel minder weten is dat Montessori in zekere zin een heel belangrijke figuur is geweest om, een nieuwe houding tot stand te brengen ten aanzien van stilte. Ik noem het in mijn boek, Maria Montessori is de reform pedagoge geweest die stilte heeft heruitgevonden aan het begin van de 20e eeuw.

00:20:07 Pieter Verstraete: En ik gebruik specifiek het woord her uitvinding omdat, zij in haar werk de stilte een andere doelgerichtheid geeft.

00:20:16 Pieter Verstraete: Daar waar zou je kunnen zeggen Jean-Baptiste de La Salle, en in navolging van hem heel veel 19e -eeuwse pedagogen, stilte gebruikten om kinderen toe te leiden naar dat bestaan van een goddelijke entiteit gebruikte Maria Montessori die stilte eerder om de kinderen erop te wijzen dat de wereld bestond. En dat zij een plek dienden in te nemen in de wereld. En dat is toch wel een enorm andere houding ten aanzien van stilte.

00:20:47 Pieter Verstraete: En ja, zij beschrijft dat op een prachtige manier in haar Montessorimethode boek. Dat verschijnt, als ik me niet vergis was dat 1909 denk ik, dat de eerste Italiaanse uitgave verschijnt. Dus een aantal jaar na de opening van de eerste Casa dei bambini in Rome.

00:21:10 Pieter Verstraete: En dat boek ja, gaat een soort van revolutie teweegbrengen in het nadenken over opvoeding en onderwijs. Het speelt natuurlijk ook in op ideeën die andere mensen aan het ontwikkelen zijn, maar zij heeft er een heel eigen specifieke twist aan.

00:21:28 Pieter Verstraete: Ze benadrukt dat in het omgaan met kinderen, het heel belangrijk is dat je niet onmiddellijk abstracte concepten begint toe te lichten. En dat je in zekere zin, moet beginnen op het hele basale niveau. Het niveau van de spieren en daarna het niveau van de zintuigen.

00:21:47 Pieter Verstraete: Omdat die zintuiglijke ontwikkeling de basis vormt voor de latere intellectuele opvoeding. En het is eigenlijk, ja, binnen die zintuiglijke opvoeding dat zij wijst op het belang van stilte.

00:22:03 Pieter Verstraete: Dat zijn bepaalde stilte oefeningen, de stilte lesjes, die zij begint aan te bieden aan de kinderen. En die beschrijft ze, ja toch wel op mooie wijze, in haar boeken. Ik ga misschien een voorbeeld geven van een stilte oefening die ze beschrijft. Dus op een bepaald moment, aldus Montessori, we moeten dat natuurlijk altijd een beetje met een korreltje zout nemen, is zij aanwezig in een klas met drie- tot zesjarige kinderen. Er passeert aan het venster waar ze les aan het geven is een Romeinse vrouw met een ingebakerde baby.

00:22:34 Pieter Verstraete: zij opent het venster en ze roept die vrouw bij zich en ze vraagt ja, mag ik eventjes die baby van jou lenen? Want ik zou er iets mee willen doen in mijn klas. Ja, geloof het of niet, maar die vrouw heeft daar geen enkel probleem mee en zijn overhandigt dus die baby over aan Maria Montessori. Ze neemt dus die baby in de hand. Dus ja binnen en ze begint te spreken, met die kinderen, met die kleine kleutertjes, en ze zegt; kunnen jullie zo stil ademen als deze baby ademt?

00:23:05 Pieter Verstraete: En die kleuters die voelen zich aangesproken. Die denken dat het een soort van spel is. En dat is het eigenlijk ook zo en die begin ter stond stiller en stiller te ademen. En dan gaat Maria Montessori verder en zegt ze, ja; kunnen jullie ook je benen zo stilhouden als deze baby doet?

00:23:25 Pieter Verstraete: En die kinderen die houden hun beentjes stil. Hè, dus denk terug aan die zintuiglijke ontwikkeling, die motorische ontwikkeling, waar het voor Maria Montessori om draait, is dat de kinderen aan de hand van die stilte oefeningen, leren hun eigen bewegingen, hun eigen lichaam te controleren. Want dat is wat ze ook moeten doen als ze volwassen zijn.

00:23:47 Pieter Verstraete: Dat is denk ik een eerste voorbeeld van hoe Maria Montessori die stilte oefeningen inzet om die kinderen, van die kinderen, niet noodzakelijk religieuze individuen te maken. Dat komt later in haar werk wel meer aan bod, maar in eerste instantie gaat het om controle te krijgen over die bewegingen.

00:24:07 Pieter Verstraete: En dan gaat ze daarop verder en een aantal hoofdstukken verderop in het boek beschrijft ze die stilte oefeningen op een andere manier en dan volgt ze een ander stramien.

00:24:18 Pieter Verstraete: En dan gaat ze zelf naar een belendende kamer, verstopt ze zich in zekere zin. En zegt ze aan de kinderen, ja; maak het nu helemaal stil. Ze heeft ook de gordijnen toegetrokken, zodanig dat het donker werd gemaakt.

00:24:31 Pieter Verstraete: En op het moment dat die kinderen heel stil zijn, begin ze de kinderen één voor één te roepen bij naam. En als de kinderen hun naam horen, ja, dan mogen ze op hun tippen zo stil mogelijk naar Maria Montessori lopen.

00:24:48 Pieter Verstraete: Opnieuw denk ik een mooi voorbeeld van hoe stilte niet noodzakelijk het gevolg is van soort autoritaire figuur die dat oplegt, maar stilte wordt ingebed in een spel. Stilte wordt ingebed in pedagogische praktijken die leerlingen moeten leren om zichzelf te disciplineren. Want dat is natuurlijk ook een van de belangrijkste doelstellingen van Maria Montessori.

00:25:10 Jacques Dane: Dus de functie van stilte is disciplineren bij Maria Montessori.

00:25:14 Pieter Verstraete: Dus dat blijft in zekere zin hetzelfde, dus die discipline blijft eraan gekoppeld. Want daar waar in de 18e en de 19e eeuw je altijd een leerkracht had die op de stereotype manier “sshht” riep heel vaak met een wijsvinger op de lippen, krijg je een totaal andere stilte constellatie bij Maria Montessori.

00:25:34 Pieter Verstraete: Die leerkracht trekt zich terug en de stilte wordt in zekere zin iets wat kinderen moeten leren om zichzelf aan te leren.

00:25:41 Jacques Dane: Ja, misschien zijn er mensen die nu denken van, dit lijkt heel erg op mindfulness.

00:25:44 Pieter Verstraete: Dat kan ik mij heel goed voorstellen ja. Nu, als historicus plaats je alles in perspectief en in zekere zin leefde en werkte Maria Montessori maar 100 jaar geleden. Dus in het licht der eindigheid is dat maar heel, heel, kort geleden, hè?

00:25:59 Pieter Verstraete: Dus in dat opzicht zou je kunnen zeggen dat mindfulness daar wel wat op alludeert. En ja, dat is ook de kritische vraag die ik in de epiloog van het boek stel aan de lezer. Moeten we ons niet ja, kritisch buigen over die stilte oefeningen? En de stilte praktijken die we nu ook vandaag in gaan vinden in het onderwijs.

00:26:21 Pieter Verstraete: Mooi voorbeeld zijn die mindfulness oefeningen. Ik ga nog wat proberen te kaderen. Dus er is kritiek op de snelheid waarmee alles aan het draaien is, zowel in de maatschappij in het algemeen als in het onderwijs in het bijzonder. Mensen proberen naar oplossingen te zoeken.

00:26:40 Pieter Verstraete: En er zijn een aantal figuren, er zijn een aantal auteurs die wijzen op mogelijks, het interessante belang van mindfulness oefeningen. Zorg ervoor dat kinderen een vijftiental minuutjes per dag in de klas of op de speelplaats bezig zijn met mindfulness oefeningen. En daarmee gaan we de oplossing kunnen bieden. De vraag is, waar bied je dan een oplossing voor?

00:27:05 Pieter Verstraete: Is dat een soort van symptomatische behandeling van een probleem, een oppervlakkige behandeling van een probleem waarbij dat je ervoor zorgt dat inderdaad de kinderen na die 15 minuten, ja, terug wat rustiger worden. Terug wat stiller worden, meer tot zichzelf gekeerd zijn.

00:27:22 Pieter Verstraete: Of, ja, moet je niet veel radicalere oplossingen gaan zoeken die niet het soelaas zoeken in een soort van momentale oplossing. Want die ervoor zorgen dat de snelheid waarmee we leven, in de samenleving in het algemeen, en in het onderwijs in het bijzonder, ja, op een veralgemeende manier wordt vertraagd. Dat is in zekere zin, ja, de kritische vraag die ik stel. En die koppel ik aan het verhaal van Maria Montessori. Omdat zij net aan het begin van de 20e eeuw leefde, een moment waarop onze samenleving echt heel hard versnelde. Communicatiegewijs, mobiliteitsgewijs, spreekgewijs. En zij voelt dus in zeker zin een nieuw pedagogisch concept uit om ervoor te zorgen dat burgers in staat werden gesteld om in die versnelde samenleving te kunnen leven.

00:28:17 Pieter Verstraete: Zij wil die samenleving niet vertragen, hè? Zij wou ervoor zorgen dat de burgers mee konden. En die stilte oefeningen die waren daar een belangrijk middel voor. Dus de ondertoon, de kritische ondertoon, van mijn boek wijst in zekere zin op die bredere problematiek. En stelt zichzelf de vraag; wat kunnen wij met zijn allen doen om ervoor te zorgen dat die stilte

misschien niet op bepaalde momenten terug mogelijk is maar, dat die stilte terug een veralgemeend gevoel is dat we met zijn allen opnieuw kunnen hebben.

00:28:52 Jacques Dane: Hoe zouden we dat kunnen bewerkstelligen? Heb je daar een antwoord op?

00:28:56 Pieter Verstraete: Ik heb daar geen antwoord op. Nee. Ik zie dat ook niet als mijn taak als historisch pedagoog. Ik wil er gerust over meedenken, absoluut. Maar ik wil niet vervallen in de positie die heel vaak historisch pedagogen vroeger hebben ingenomen. Waarbij ze op basis van historisch onderzoek zeiden van; kijk mensen dit is hoe je vanaf nu moet gaan gedragen.

00:29:20 Pieter Verstraete: Dat is niet de wijze waarop ik te werk wil gaan. Maar ik ben zeker en vast bereid om in te gaan op vragen naar, ja, focusgroepen of denktanks. Die samen proberen een oplossing te bieden van dit belangrijke problemen. In een samenleving in het algemeen, opnieuw, maar absoluut ook in de klassen in het bijzonder.

00:29:41 Jacques Dane: Dus eigenlijk probeer je een brug te slaan tussen Maria Montessori en het heden. En te signaleren van wat er aan het begin van de 20e eeuw gebeurde, dat is nu ook aan de hand en dan moeten wij proberen handen en voeten aan te geven.

00:29:52 Pieter Verstraete: Ja, dat zie ik als de belangrijkste taak van een historisch pedagoog vandaag. Dat hij of zij boeiende verhalen weet te vertellen, die mensen aan het denken zet. En wat daar dan uit voortvloeit? Ja, dat zien we dan wel weer.

00:30:07 Pieter Verstraete: Maar ik merk wel dat het boek een soort gevoelige snaar raakt. En op basis van de vele vragen die ik krijg om podcasts te maken of om interviews te doen, ja merk je absoluut dat mensen daarmee bezig zijn. En dat die vraag er is naar, ja, hoe willen we hiermee verder?

00:30:26 Pieter Verstraete: En ik denk inderdaad dat de verschillende hoofdstukken die ik heb geschreven in het boek, ja, een aanzet kunnen zijn. Een soort van inspiratie kunnen vormen om daar met zijn allen opnieuw over na te denken.

00:30:37 Jacques Dane: Ja, dat denk ik ook. Want het is een heel inspiratief boek eigenlijk met heel veel lijnen naar allerlei andere verschillende dingen in de historische pedagogiek. En je kunt er heel veel mee en volgens mij ga je er ook mee verder met vervolgonderzoek doen?

00:30:51 Pieter Verstraete: In mijn vervolgonderzoek wil ik me in het bijzonder toespitsen op het buitengewoon of het speciaal onderwijs. En wil ik reconstrueren hoe in de loop van de 19e en de 20e eeuw de akoestische leeromgeving of omgevingen van dove mensen en blinde mensen geëvolueerd zijn.

00:31:10 Pieter Verstraete: En dus een van de dingen die ik wil onderzoeken is de, wat hier in Vlaanderen maar ook internationaal bekend was als de demotisatie methode, werkte. En de demotisatie methode, ja, de naam zegt het in zekere zin al zelf was een methode om dove mensen niet langer gebruik te laten maken van de gebarentaal, maar om hen te verplichten om te spreken. En in zekere zin voel je hier ook al direct, hè, waar ik naartoe op zoek ben. Die achterliggende mens en wereldbeelden.

00:31:43 Pieter Verstraete: Concreet in dit voorbeeld was het zo dat dove mensen omwille van het feit dat zij geen geluid maakten zoals wij deden, als abnormaal en inferieur werden bestempeld. En het gevolg werd getrokken. Ja, ze hebben nood aan speciaal onderwijs. Ze moeten heropgevoed worden.

00:32:01 Pieter Verstraete: Het tweede voorbeeld, wat ik haal uit de geschiedenis van een blinde onderwijs. En in het bijzonder wil ik bestuderen op welke manier dat de verkeersopvoeding in de praktijk werd omgezet in dat buitengewone onderwijs aan kinderen die niet konden zien. En ik wil dat doen voor een wat langere periode, eind 19e eeuw tot het begin van de 21e eeuw, omdat met name aan het einde van de 20e eeuw begin van de 21e eeuw je de opkomst hebt van de elektrische auto.

00:32:32 Pieter Verstraete: Zoals dat jullie allemaal weten, is een elektrische auto evengoed als een elektrische fiets of brommer, een vervoersmiddel dat heel weinig geluid maakt, hè? je moet in zekere zin echt veel meer je oriënteren in het verkeer op basis van je ogen, want je oren, ja, die zullen je niet meer helpen om mogelijk bepaald gevaar te ontwaren.

00:32:51 Pieter Verstraete: En dat creëert natuurlijk, ja, enorme uitdagingen voor verkeersopvoeding bij blinde mensen. Omdat als je kijkt naar de didactische praktijken die men ontwikkelde doorheen de 19 en 20e eeuw ja, dan werd daar voornamelijk gebruik gemaakt van de oren om blinde mensen te leren wanneer u wil oversteken aan de straat, ja, dan moet je goed luisteren. Of, dan moet je roepen om hulp om iemand die in de buurt van jou staat om jou te begeleiden van de ene kant van de straat naar de andere kant. En dus in dat onderzoek wil ik nagaan op welke manier dat geluiden, stiltes ingezet worden in de verkeersopvoeding voor blinde mensen. Tussen eind van de 19e eeuw en het begin van de 21e eeuw.

00:33:34 Pieter Verstraete: Dat zijn denk ik, twee voorbeelden die ik kan aanhalen van zaken waarop ik me wil richten vanuit dat akoestische perspectief in de komende jaren.

00:33:45 Juultje Slotema: Dank voor het luisteren naar deze podcast van Nationaal Onderwijsmuseum. Nieuwsgierig geworden? Het boek stilte in de klas van professor Pieter Verstraete is online te bestellen of gratis te downloaden. De volgende keer zijn we weer terug met een nieuwe podcast. Wij hopen dat u dan weer luistert.